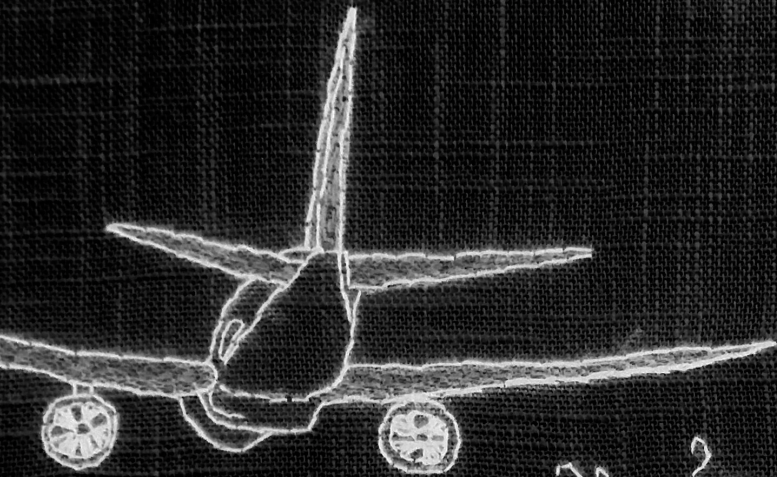
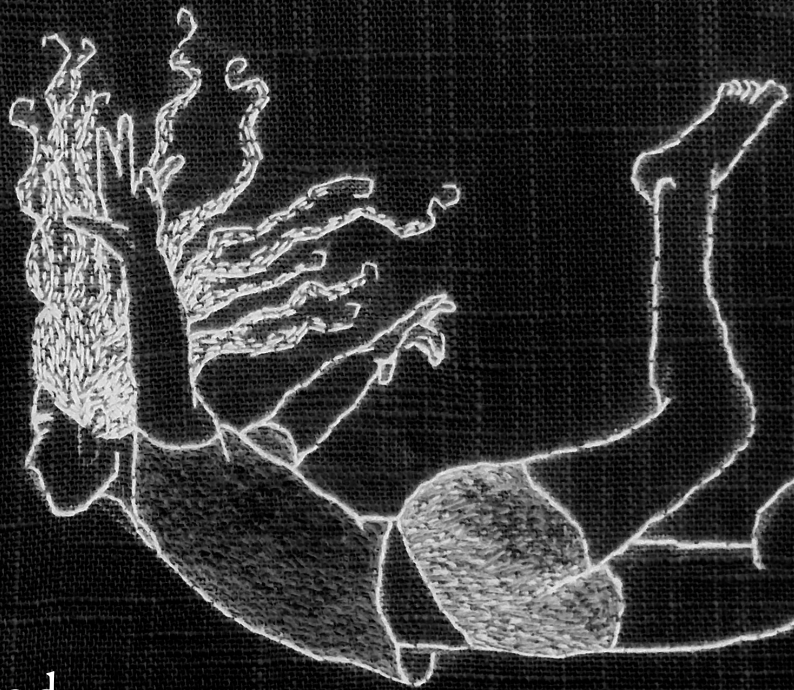

BRÖDTEXTEN

Nr. 3 & 4 / 2024

Anna Nero
Joel Berglund
Claes Åkesson
Marcus Allard
Richard Thörn
Mattias Hedberg
Thomas Mattsson
Amale Hanna Dawod
Peter Nyberg Mollung
Ylva Gripfelt

Nummer 3 & 4 | 2024

Brödtexten – den enda litteraturtidningen av sitt slag som har fokus på lokala skribenter och författarskap i länet – ges ut av Jönköpings litteraturhus i fyra nummer per år.

Syftet är att uppmärksamma det lokala inom Jönköpings län och att texter från både etablerade och oetablerade finns representerade.

Innehåll

Ledare	3
Intervju Henrik Hermansson	4

Prosa

Mattias Hedberg	8
Ylva Gripfelt	12

Poesi

Richard Thörn	18
Amale Hanna Dawod	20
Joel Berglund	21
Claes Åkesson	22
Marcus Allard	24
Anna Nero	25

Texter i process

Anonyma	30
---------	----

Jönköping i litteraturen

Thomas Mattsson	36
-----------------	----

Kritik

Peter Nyberg Mollung	42
----------------------	----

Chefredaktör

Mattias Hedberg

Redaktörer

Anne Appelblad
Dante Fredriksen
Peter Johnson

Gästredaktör

Ylva Gripfelt

Formgivning

Dante Fredriksen

Omslag

Flyg Lou av Anna Nero

Ansvarig utgivare

Anne Appelblad

Tidningen finns digital hos
www.jonkopingslitteraturhus.se/brodtexten

Material & frågor
brodtexten@jonkopingslitteraturhus.se

Alla texter copyright respektive författare.

Tryck, fysisk utgåva: Kjell's Tryckeri, Jönköping

Ledare

Under början av hösten kunde man på Väster i Jönköping mer konkret än vanligt ta del av stadens historia då det bokstavligen gick att känna lukten från en annan tid.

År 1862 togs Jönköpings gasverk i drift för att möta stadens och de nya industriernas behov. Mitten av 1800-talet var en tid av nya idéer, möjligheter och industrier i Jönköping. Gasverket användes fram till 1964 då det inte längre behövdes. I stället anlades en parkering på platsen. När asfaltsvälen nu grävdes bort blottades marken under och det som legat dolt behövde saneras. En stickande lukt från tjäravfall spred sig i området.

En som inte fick se det nya gasverket när det startades upp 1862, men ofta befann sig i Jönköping ett drygt decennium tidigare, var författaren Carl Jonas Love Almqvist. Vad gjorde han här? Och vad hade han för samarbete med några av stadens entreprenörer och industrimän? Om det och en hel del annat står att läsa i Thomas Mattssons text i vår nya serie Jönköping i litteraturen.

Staden är i ständig förändring. Byggnader uppförs, förändras eller rivs. Nya byggs för att möta och manifesteras nya sätt att leva. Det som för 150 år sedan var modernt, nödvändigt eller jobbskapande är framtidens historia. Ändå går vi i vår vardag omkring bland hus som byggdes då. De som ännu finns kvar. Där det fanns en parkeringsplats, där det förr stod ett gasverk, står snart ett höghus.

Jag tänker att det finns en likhet mellan byggnaden av hus och skrivandet av text. Där inget finns kan något skapas. Det är fantasins magi. En idé! En snabb skiss görs. En skapandeprocess är ingång. Något tar form.

En text är dock mer bestående än gasverkets tegelstenar. Litteraturen från förr går fortfarande enkelt att plocka fram ur en bokhylla eller på biblioteket, eller i digitaliserad form.

I det här numret ser vi inte bara slutresultat av den skrivandes skapandeprocess. Vi har även med utkast från pågående arbeten.

I samband med Jönköpings litteraturhus litteraturfestival i november hölls två skrivarkworkshoppar. Den ena, ledd av Monika Fagerholm, ägnades åt skrivövningar i prosa. Den andra ägnades åt att skriva poesi under vägledning av Ylva Gripfelt. Några av deltagarna bidrar här med sina texter.

Ylva Gripfelt debuterade med diktboken *Det gudomliga tillståndet* 2023. Under hösten har hon befunnit sig i Jönköping som stipendiat i Regionens residensprogram AiR Småland. Att vara Artist in Residence har inneburit att hon tillsammans med den lokala deckarförfattaren Frida Moisto fått tid och plats att fokusera på sitt konstnärliga arbete. Ett utkast från Ylvas pågående skrivande finns med i prosadelen.

Litteraturresidensprogrammet är en del i det arbete Region Jönköpings län bedriver för att stödja den lokala litteraturen, dess skapare och sammanhang. För att få veta mer om vad som görs på regional nivå har vi intervjuat Henrik Hermansson, litteraturutvecklare på Region Jönköpings län.

År 2019 ordnades ett residensprogram i Tranås. En av författarna som under 3 veckor befann sig i staden var Rhian Elizabeth från Wales. I år gav hon ut boken *girls etc.* Vistelsen i Tranås har lyfts fram som viktig för bokens tillblivelse. Boken recenserar här av Peter Nyberg Mollung.

Som vanligt publicerar vi även nyskriven prosa och poesi.

Trevlig läsning!

Mattias Hedberg

INTERVJU Henrik Hermansson

Utvecklare Litteratur som konstform

Region Jönköpings län

Text: Mattias Hedberg

Kan du berätta om vad rollen som litteraturutvecklare innebär, exempelvis vad syftet är och hur du arbetar utifrån det?

– Rollen som litteraturvecklare innebär att på flera olika sätt främja litteraturen i länet och skapa förutsättningar för författare, förläggare, kritiker och alla andra litterära aktörer. Detta innebär att jag arbetar med en mängd olika utvecklingsinsatser, exempelvis branschnätverket VÄNLIT, textsamtalsgrupper, utbildningar, workshops, evenemang, författarsamtal och feriepraktik för skrivintresserade unga. Jag är ordförande för styrgruppen i SmåLit och projektledare för EU-projektet Transeuropean Journeys med översättningar och publiceringar. Ibland är jag bollplank och ett slags rådgivare åt författare eller organisationer. Mycket av arbetet sker i samarbete mellan offentlig, privat och ideell sektor. Ibland har Region Jönköpings län en ledande roll i satsningar, ibland stödjer vi andra aktörer med exempelvis bidrag och ibland är vi länken mellan olika samarbetsparter. Tanken är att det ska finnas en infrastruktur och ett ekosystem för alla aktörer och kanske framför allt skrivande människor i länet. Oavsett var de befinner sig i processen vill vi erbjuda möjligheter för alla att fortsätta och ta nästa steg. Någon kanske behöver inspiration för att komma i gång och skriva, någon behöver diskutera en halvårdig text med andra, någon kanske behöver en lektor för en färdig text medan andra behöver nå ut med sin nya bok. Biblioteken och bokhandlarna har i sin tur sina utmaningar att möta. Hela kedjan behöver fungera som ett ekosystem om litteraturbranschen i länet ska utvecklas och växa.

Hur kan en arbetsvecka se ut för dig?

– Arbetsveckorna är mycket varierande. En hel del möten förstås, både interna inom Region Jönköpings län och externa med exempelvis författare, litterära arrangörer och andra. Arbetet handlar mycket om att utveckla nya satsningar och hålla sig uppdaterad kring omvärlden och branschförändringar. Litteraturbranschen genomgår ju enorma förändringar just nu och alla måste vi försöka förstå och antingen följa med eller motverka tendenser. Vissa arbetsdagar domineras förstås av administration, ekonomi, redovisningar och projektbeskrivningar, andra dagar av kreativa diskussioner om helt nya satsningar. Mycket handlar om att skapa nätverk och samarbeten, lokalt, regionalt, nationellt och internationellt.

När det gäller området litteratur har Regionen valt att ha särskilt fokus på utveckling inom tre områden. Litterär professionalisering, Litterära samtal och mötesplatser och Ungas skrivande. Berätta lite om de olika områdena och hur arbetet ser ut när det gäller att utveckla dessa. Finns det även några mål för dessa områden?

– Litterär professionalisering innebär att skapa förutsättningar för de som vill ta ytterligare ett steg i sitt skrivande, publicera sig och bli författare och nå nya läsare. Man kan förstås skriva i olika syften, exempelvis för byråledan eller för hälsans skull, men vi arbetar främst med de som på kort eller lång sikt har professionella mål och vill bli yrkesverksamma författare i någon mån. Det långsiktiga målet är att fler ska kunna leva och verka som författare i

länet utan att behöva söka sig till storstadsregioner. Litterära samtal och mötesplatser handlar i sin tur om att få till möten mellan författare och läsare – att främja olika arenor att diskutera litteratur, prata och tycka om litteratur. Ungas skrivande handlar exempelvis om Platsens författare, en tre veckors feriepraktik för unga, sommarförfattarskola och workshops på loven. I dagsläget finns det inte riktigt samma förutsättningar för unga skrivintresserade som för de som är intresserade av exempelvis musik eller teater. En förhoppning och ett mål är att fler aktörer ska erbjuda till exempel kurser för unga skrivande.

Du tillträdde din tjänst för drygt två år sedan. Kan du redan nu se effekter av din roll och det arbete du gör? Kan du i så fall ge exempel på det?

– Regionalt utvecklingsarbete är långsiktigt och effekterna kan vi se först efter flera år. Det tar tid att skriva böcker, skapa infrastruktur och långsiktigt hållbara nätverk. Grogrunden lades för flera år sedan av min företrädare. Men jag tycker mig redan nu se vissa nya effekter sedan jag började, inte minst genom nätverket VÄNLIT som jag samordnar. Flera författare har genom nätverket fått nya kollegor, som i sin tur träffats och arrangerat både samtal och kurser. Vidare tror jag att våra olika författarstöd, som exempelvis lektörläsningar och textsamtalsgrupper, har inneburit att flera författare fått inspiration att ta ett steg till. Våra nya internationella satsningar, med bland annat residens och EU-projekt, tror jag på sikt kan leda till att Jönköpings län placerar sig på den nationella och internationella litteraturkartan.

Har arbetet varit som du trodde när du tillträdde tjänsten? Är det något som förvånat dig och finns det något som du särskilt uppmärksammat inom litteraturfältet i regionen?

– Mitt jobb är roligare och intressantare än vad jag kunde föreställa mig för 2,5 år sedan när jag började. Jag är definitivt positivt överraskad av det stora engagemanget, erfarenheterna och kunskapen kring litteratur och läsande i vårt län. Det finns många publicerade författare i vårt län, många som skriver och releaserna duggar tätt året runt. Vi har flera större litterära evenemang och festivaler som återkommer årligen, många folkbibliotek, engagerade bokhandlare, litteraturföreningar, sällskap med mera. Vi som bor här är nog inte alltid riktigt medvetna om hur starkt vårt litteraturlän är. Jag

vågar påstå att vi har bättre förutsättningar än flera andra regioner.

Vad tänker du om framtiden för Litteraturen i regionen de kommande åren?

– Jag ser väldigt ljus på framtiden för litteraturen i vårt län! Det litterära ekosystemet växer, utvecklas och förändras samtidigt som det är många som engagerar sig på olika sätt. Skrivandet är för många till sin natur ofta en ensam syssla, men med ett lite större sammanhang ökar möjligheterna för inspiration, utbyten, samarbeten och lärande. Motivationen och skaparglädjen för varje enskild författare kommer förstås från flera olika håll och källor och mycket som sker är och ska vara bortom vad vi idag kan gissa och kontrollera. Men regionen kan definitivt skapa goda förutsättningar och möjligheter för ytterligare förflyttningar framåt.

Prosa

Samma smak

av Mattias Hedberg

Hon kunde inte sluta titta på honom. De gick inte i samma klass men hon såg honom ofta på rasterna och i centrum efter skolan. Hon dumstirrade. Märkte inte kompisens ögonhimlande, hallåanden, petandes påanden. Slutade först när en armbåge kördes in i sidan: Aj vad är det!

Blicken vid hans hals mun ögon. Ögonen. Blick stilla ögon blick. Han verkade inte se henne alls. Borde väl känna stirrandet, som ett pirr? Hon kunde fortsätta ostört. Kompisen fick påminna om att hon faktiskt satt bredvid och pratade om viktiga saker, hallå, eller berätta att det nu ringde in eller att bussen kom.

Tillslut räckte det inte med att längta med långa blickar. Något mer måste till, sa kompis. Ja, men vad? sa hon. Gå fram och prata med honom. Nej, sa hon. Varför inte? Tänk om han inte vill. Ja, tänk om han vill! sa kompis.

Det var i skolmatsalen hon kom på det. Han satt några bord bort. Det var många elever i matsalen men hon hade en bra vinkel, kunde se honom snett framifrån. Hon och kompis hade valt fisken, han åt köttet. Hon såg det. En brunslaskig gryta. Han hade ätit upp nu. Hon såg honom plocka fram en tuggummipåse. Ljust turkos. Spearmint.

Har du tuggummi? frågade hon kompis. Jag tror det. Är det spearmint? Säg att det är. Jag ska se. Fort, ge mig. Ja lugna dig. Här.

Det var spearmint. Vita biten in i munnen. Så. Hon tuggade till. Där. Krispigt. Mjukt. Kalla friska smaken av mynta fyllde munnen. Nu hade de samma smak i munnen samtidigt. Hon tittade på honom där han tuggade sitt tuggummi. Hennes tuggande följde hans. Vi är som ett, tänkte hon. Så smakar hans mun. Så smakar vi.

Hon såg till att så ofta som möjligt äta lunch samma tid som honom. Såg hon honom sitta på ett café tvingade hon med sig kompis dit. Åt han en burgare utanför grillen gjorde hon det med. Han tycktes aldrig lägga märke till henne. Han visste inte vad hon visste, att de delade samma smak då och då. Rätt ofta, sa kompis.

I början tänkte hon inte så mycket på vad han åt. Samma smak skulle gälla. Det han åt åt hon och varje sådan stund var en njutning. Men det var mycket kött och hon var inte van. Ville ha grönt och fisk och lätt. Det

blev för stabbigt. Fjärlarna i magen fick tunga vingar. Det blev mer sällan samma mat. Ibland samma friska spearmint.

Som ofta i tonåren förlorade de starka känslorna sin intensitet. Som ett tuggummi blir smaklöst. Såklart, du måste ju mer, sa kompis. Inte bara sitta där och stirra och tugga. Du måste våga. Spotta ut tuggummit. Öppna munnen. Prata. Det kan bli Ja. Det kan bli Nej, sa hon.

Så blev både stirrandet och samma smakandet mer sporadiskt. Hans ansikte försvann bland andra.

*

Nästa gång vågade hon. Tillfället dök upp på en fest. Hon tittade länge först. Där stod han och blandade en drink. Hon gick fram och frågade om hon kunde få en likadan. Den såg så spännande och god ut. Han sa javisst! Skål då, sa hon. Skål, sa han. De drack. Samtidigt. Jordgubb! sa hon sen. Jordgubb, sa han. Sprakande jordgubbsdrinkslyss.

De träffades senare samma vecka på ett café. Nu skulle hon ha samma smak igen, tänkte hon. Vad vill du ha? frågade han. Jag tänkte vi kunde ta jordgubbsbakelse, svarade hon. Nej. Jag tänker ta morotskaka, sa han. Det tar jag alltid. Hon tittade på honom. Morotskaka? Det tyckte hon inte om. Du ska inte ha något annat, frågade hon? Jordgubbar är ju gott. Nä, tar alltid morotskaka, svarade han.

De skulle ju vara jordgubbssmak. Kanske var de ändå något annat. Morotskaka lät bara så tråkigt. Det kanske kan gå och det kan bli vi, tänkte hon. Jag tar en kopp svart kaffe också, sa han. Hon föredrog te med mjölk men tog kaffe hon med. Svart.

De satte sig vid ett bord. Pratade lite. Sen tog han upp den lilla skeden och förde den mot morotskakan. Genom mjuk glasyr och sedan genom kakan. Hon såg på morotskakan. Såg på honom. Skeden som balanserade den stora biten närmade sig hans fjuniga haka, vidare mot munnen. In i munnen. Hon tog ett snabbt tag med sin sked genom sin kakbit och förde den till munnen för att hinna ikapp. Nu!

Nej. Nej usch! Det var inte gott. Han log mot henne, mumsade. De smakade samma smak. Hon kunde inte njuta. Han tog en klunk kaffe. Hon tvekade men drack hon också. Nej. Gillar han att det smakar så här i honom? Kakan kaffesmaksblandad. Nej. Inte.

Hon måste sett skeptiskt på honom för han frågade om något var fel. Ja, svarade hon. Jag? frågade han. Både ja och nej, svarade hon. Men vi har ju knappt träffats. Knappt smakat på kakan ens. Nej, just det, sa hon. Jag får gå, sa hon och gick. Då tar jag din kaka! hörde hon honom ropa efter sig.

Kunde hon inte bara tagit något annat? frågade kompis. Nej, det ska vara samma smak, svarade hon. Vill ha samma. Men inte om det smakar

pyton. Du kan inte alltid ha samma smak, sa kompisen. Du får välja något som definierar er. Den smak som är ni. Det är väl personen och inte smaken som är det viktiga? Ja, jo såklart ..., sa hon. Men den smak som är samtidigt måste vara den rätta.

*

Efter ett tag kom en lång och smal och välklädd. Hon vågade. Han var rolig och omtänksam. Han bjöd på rödvin på festen. De delade samma vinbox. När efterfesten var slut gick de vidare till ett nattöppet litet livs. Han skulle köpa cigg, sa han. Hon hade aldrig förr varit intresserad av någon som rökte. Hade själv aldrig provat. Samma smak i munnen och varma röken i kroppen, varför inte, tänkte hon sena sommarnatten.

När han kom ut tände han en cigarett. Efter ett djupt bloss gav han cigaretten till henne. Hon tog den lätt mellan sina läppar. Drog in. Ner mot lungorna. Hostan kom direkt. Försök igen, sa han. Det gick bättre och röken fyllde inuti. Stark men ändå frisk. Mintsmaak? frågade hon. Ja, jag brukar inte röka cigg med smak, men jag tänkte du skulle gilla smaken, svarade han. Vad snällt!

De rökte var sin cigarett och hon var noga med att de tog sina bloss samtidigt. Att de blåste ut röken på samma gång. Han rökte snabbt. Hon fick hänga på. Yrseln gjorde benen svaga. Då tog han fram en dubbelsnickers och tog en stor tugga. Han räckte över den andra biten till henne. Smaka. Mint och Snickers? tänkte hon. Tanken på den smakkombinationen fick den kvällens och nattens alla smakade smaker att vända sig huller om buller i henne och komma upp i ett gathörn.

*

Så fortsatte det. Någon fångade hennes intresse. Hon började titta i korta eller långa perioder och smakade och smakade. Ibland på avstånd. Ibland i någon sorts relation, som ofta blev kortvarig då det kom en konstig pizza, en märklig ölsort, eller bara en helt vanlig helt fel glassort emellan.

Kompisen som nu kallades väninna försökte få henne att släppa smakkraven. Sluta vilja samma smak. Nej, det går inte, sa hon. Jag vill. Du måste, menar du? Det är en sådan känsla. Det ska vara en smak som är vi. Har väl inte funnit den rätta, helt enkelt.

Hon fann inte den rätta rätta smaken eller kombinationen smak och person. Även om en bra smak valdes ut att uppleva som samma kom personen eller en annan smak till slut i vägen.

En fick henne att uppskatta grönt te med citronsmak. Det bittra men samtidigt lite pigga från citronen. Han drack det ofta. Smaken var ofta hennes. Deras att dela. Men han drack också annan och mycket av detta andra så det tog slut. En annan var för tråkig och var aubergine. En var

svartsjuk och hade tråkiga vänner och var en sliskig sportdryck. Med en annan var det gorgonzola. Han var otrogen. Mögelost. Det skulle hon anat. En var så bra och fin men försvann. Deras smak var saltlakrits. De första tuggorna, när saltet exploderar i munnen och sedan den sega lakritsen som varar länge och längre då man proppar in fler och fler och fler. Sedan den långa lakritskysen. Trött i käken var hon alltid efteråt. De log sina lakritsleenden mot varandra.

*

Efter alla smaker som felat började hon tvivla på att den rätta kombinationen ens fanns. Rätt person och rätt smak. Ensam på väninnans bröllop. Brudparet matar varandra med tårta. Samma rosa marsipan och grädde i deras munnar. Sedan alla dansande glada. Inte alla dansande. Hon står där med ett champagneglas i handen och tittar på honom på andra sidan dansgolvet. Brudparet dansar förbi. Hon ser honom. Dansande par skymmer sikten. Han är borta. Nej, där står han kvar. Dansande par vimlar runt. Där! Nej, nu är han borta.

Så är han inte borta utan alldeles nära. Bredvid. Hej. Hej. Vad dricker du? Champagne, och du? Samma. Såklart. Skål. Skål!

Vi ska alltid vara champagne.

Utdrag ur projekt

av Ylva Gripfelt

Här är centrum som jag känner till riktigt väl. Jag har redan sett fyra personer i glasögon. I hörlurarna har jag klezmermusiken som har med bilsemester att göra. Vi åkte på bilsemester, jag och min syster, mamma och pappa, och Sasha som var katten. Nu åker jag till tivoli. Nästa gång blir nog om tre månader ifall Nadia, som är den nya kontaktpersonen för mig, kan gå med mig då. Det vet jag inte nu. Jag vet vad jag ska skrika i attraktionerna. Jag ska skrika om Bobby som misshandlades så svårt av sina föräldrar att han dog, och om att de för faan ska få tag i Palmes mördare innan fallet preskriberas. Jag vet vad preskriberas betyder. Det betyder avsluta ungefär. Nu är jag framme vid butiken där jag ska köpa nya byxor. Jag lägger märke till vilket datum det är. Det är speciellt. Jag vill gärna vara en så speciell person som möjligt, men jag hade hellre haft ett vanligt efternamn som till exempel Johansson som är det vanligaste efternamnet i Sverige. En dag, ifall några saker som jag hakat upp mig på inträffar, ska jag köpa jeans som är trasiga. Det är många tjejer som har trasiga jeans som de har köpt såna i affären. Jag vill också vara så dum som de är så att det jämnar ut sig mer mellan oss. Nu ska jag köpa hela, svarta, byxor. Där borta är byxorna. Jag har handlat här förut. Där ser jag en expedit med glasögon. ”Hur ofta har du glasögon?”. ”Varje dag”, säger kvinnan. Jag skrattar åt det. Jag tar samma byxor som jag tog tidigare för då behöver jag inte prova dom. Jag tycker att saker ska vara så enkla som möjligt därför är det tråkigt att folk är allergiska. En tjej som var på nyheterna åt choklad så att hon dog för att det fanns något spår av nötter i den. Hon kollade slarvigt och det var fel av henne tycker jag. Jag äter många såna chokladkakor för att jag vill vara lik den där tjejen på något sätt. Jag äter också glutenfria maträtter och efterrätter och sådär för att jag också vill ha det så som de allergiska har det. Nu har jag tagit fram pengarna och när jag får tillbaka växeln ska jag säga tack eftersom det är trevligt, vilket jag vet riktigt väl nuförtiden. ”Tack!” och ”nu var jag väl trevlig” säger jag och sen går jag hemvägen tillbaka. Klockan 19.30 börjar nyheterna. Jag tittar på nyheterna varje dag men allt är inte lika intressant där. Jag hör bara delvis de ointressanta sakerna. När den där pojken misshandlades av vakten var jag tvungen att vara hemma från jobbet eftersom det var så himla synd om honom som fick sitt huvud slaget mot det hårda betonggolvet. Det är flera saker som gör mig mindre sugen på att gå till jobbet. Till exempel om det verkar vara dåligt väder, för en gång kom jag till jobbet när det var dåligt väder och då fick jag gå

hem igen på grund av detta. Idag är vädret ganska bra fast att det är den mörka årstiden. Jag är egentligen stolt över mig själv som klarar av den mörka årstiden så bra och känner mig lika pigg oavsett tid på året. Jag vill undvika att behöva äta till exempel järntillskott under vinterhalvåret och jag vill ha så lite kläder på mig som möjligt när det är kallt ute för en gång såg jag en kille som hade t-shirt på sig utomhus på vintern och jag vill vara likadan som den killen. Jag har hakat upp mig en del på orättvisorna mellan könen som till exempel i diverse tävlingsprogram på TV då killarna vinner över tjejerna för att de är starkare. Jag undrar hur jag egentligen ska göra för att hitta en tillräckligt stor sten att rulla uppför ett berg som de gör i tävlingen. Att bli känd är viktigt för mig. Om jag tränar tillräckligt mycket ska chansen öka att jag blir känd. Nu är jag framme vid lägenheten där jag har bott i snart exakt 14 år. Det hade varit bättre om jag bodde i ett hus på grund av ljuden som kan höras mycket mer i lägenhet. När gång när pappa är död eller behövt flytta till ett ålderdomshem kan jag nog bo i pappas hus som dessutom är mitt barndomshem. Jag bodde med mamma och pappa i lägenhet innan vi flyttade till huset men detta har jag inget som helst minne av eftersom jag bara var en omedveten bebis på den tiden. Min syster svävade i rymden då och Sasha hade vi inte heller fått. Jag vet att vi fick Sasha av familjen Berglund som jag även var hemma hos en del. Anita i familjen har jag varit tvungen att grubbla över eftersom hon har kronisk huvudvärk och jag undrar egentligen hur någon kan leva med huvudvärk varje dag. Pappa har sagt att man vänjer sig men att det samtidigt alltid är jobbigt. Sedan jag gjorde operationen så att det blir omöjligt för mig att föda barn har jag fått migrän och kräkts i samband med menses. Då kan jag verkligen inte gå till jobbet och då är jag ordentligt sjuk. Jag är egentligen ganska orolig inför den här julen eftersom den kan sammanfalla med min mens och jag undrar hur jag ska göra om jag får migränen under julen eftersom pappa kan bli arg på mig om jag måste vara hemma. Min syster har sagt att pappa är riktigt dum när han betar sig sådär och det håller jag med om. Jag tycker att det är viktigt att man är lugn istället för upprörd under framförallt högtidsdagar eftersom dessa dagar är så speciella. Jag vill också undvika att höra ljud eller ord som jag är känslig för de dagarna eftersom det annars kan bli ett alltför stort fel för mig. Ikväll ska jag äta ugnspannkaka som jag lärde mig att äta på Soflagården och det är en speciell rätt för mig. När Layla på Soflagården vägrade att äta ugnspannkakan fick hon gå ut i nattlinnet i snön och vara där ett tag trots minusgraderna och jag tyckte egentligen ganska synd om henne då. Jag tycker också synd om mig själv när jag tänker på vad de dumma vuxna gjorde med mig där som att de trakasserade och mobbade mig och tvingade mig att äta ost och Tartex som jag verkligen hatar och att Hedwig som var min huvudlärare tvättade min mun med disktrasan bara för vad jag nu verkligen inser är en struntsak. Det har hänt att jag har ringt Hedwig och sagt en del könsord

och sådär och det tycker jag egentligen bara är bra när hon var så dum och orättvis mot mig.

Receptet på ugnspannkaka har jag i huvudet när jag har gjort den rätten tillräckligt många gånger. Jag har ett ovanligt bra minne och det tycker jag om när personer säger till mig eftersom det är en speciell sak. Jag tror att jag är den i familjen som har bäst minne, sen kommer pappa, sen min syster och sist mamma som har riktigt dåligt minne. Pappa och jag är också mest lika eftersom vi rör på oss så mycket, men pappa är överdriven med att äta nyttigt tycker jag då jag tycker att man ska få göra mer som man vill med maten. Numera dricker jag bara läsk på helgerna eftersom jag fick håll i tänderna när jag var i en period av läskdrickande men jag vill åtminstone dricka läsk överhuvudtaget och jag kan sörja att jag fick gå i en så tråkig skola som Sofiagården eftersom jag tror att maten där var nyttigare än i vanliga skolor. Min syster har gått på en ganska vanlig skola men allra vanligast är Ekebyskolan och den har ingen av oss gått i. "Det är viktigt att gå i skolan" brukar jag säga då Örjan som hörde ihop med mitt gymnasium sa så en gång, och då är jag verkligen klok till skillnad från förut när jag var mer inne i min egen lilla värld, som mamma har sagt. Både mamma och pappa har slutat vilja skriva brev med mig men mamma och jag har särskilda prat i hennes soffa istället så att det åtminstone blir något bra för mig när jag föddes till en så frågvis person. När äggklockan ringer blir det dags att ta ut ugnspannkakan och till den rätten har jag jordgubbssylt och multivitaminjuice. Jag lyssnar på Vinyl 107 i radion precis som pappa och jag gör i bilen när vi ska handla. Det är imorgon vi ska göra det eftersom det är onsdag då och vi handlar numera alltid på onsdagar. När vi är och handlar vill jag undvika något som är att pappa kommenterar på vad jag handlar. Jag tycker att han är alltför petig och noggrann. Pappa är strängast i familjen, sen kommer mamma och sist kommer min syster Astrid som är snällast i familjen eftersom hon känner mig så bra då hon har känt mig i hela sitt liv. När vi var yngre gjorde vi en del bus tillsammans som var att till exempel baka på natten, sova i bilen, prutta i en burk och tvinga farfar eller någon annan att lukta. När vi gjorde bus på natten vaknade mamma eftersom hon är så lättväckt och jag kan tycka det är synd att vi fick en så lättväckt mamma. Eftersom jag har levt en hel del i min egen lilla värld har jag gjort några saker som egentligen är ganska förbjudet. Jag har handlat utan pengar, rymt genom att åka med tunnelbanan till olika ändstationer, ätit mat hos folk vi inte känner, kört in pappas bil på vår grannes tomt, använt toaletten hos främmande människor, bajsat i taxin då jag var tvungen att åka till Sofiagården (som jag nu i efterhand tycker är riktigt roligt att tänka på) och även att jag bajsade i en termos som jag gjorde när jag vantrivdes så himla mycket. Jag la också vår katt Sasha i frysen och i vår grannes brevlåda så de båda blev riktigt skrämnda och har dessutom varit

ganska våldsamt mot vissa barn och vuxna och sådär. Jag brukar titta på TV-programmet "Att slå en pensionär" och jag tycker att det låter kul för ingen får ju slå utan istället ska man till exempel stampa i marken eller gå ifrån om man blir arg. Daniel på TV-nyheterna är en riktig man tycker jag precis som mammas kille Lars-Göran är. Det finns inga riktiga människor har min syster sagt och det brukar jag säga högt och skratta åt för det känns roligt på något sätt. Jag har känt mig något osäker på om vissa personer i gruppboenden är riktiga människor när de är så himla utvecklingsstörda och jag vet att en kille där inte fick handla på Systembolaget för att personalen trodde att han var full när det var hans handikapp som gjorde att han pratade på ett något otydligt sätt. Jag gillar själv öl. Jag har köpt både öl och vin på Systembolaget tillsammans med Nadia. Nadia var bara en omedveten bebis när jag gjorde det där i taxin. Det tycker jag är kul. Jag dricker också kaffe varje dag till frukost som är en sån vuxendryck och då dricker jag det utan mjölk eller socker. Nu är Daniel på TV:n! Han har glasögon som är så vanligt och slips som är riktigt fint. Jag har ingen egen lust att ha slips men jag tycker att det är orättvist mellan könen när killar får gå med bar överkropp på sommaren till skillnad från tjejer. Jag har också klippt håret riktigt kort för att jag vill vara så lik killarna som möjligt. Det ser konstigt ut om killar har kjol har pappa sagt men min syster säger att det har med patriarkatet och kultur och sådär att göra. Jag kan flera svåra ord som är till exempel "retorisk" och "mansdominerat". En gång när jag tyckte det var för orättvist då vissa personer inte tål laktos hällde jag ut ett nästan fullt paket med mjölk utanför min port. Jag ångrade mig när jag hade berättat det för mamma som sa att jag verkligen behövde göra rent där. Nu säger en man ordet "ekonomi" på TV:n som är ett riktigt vuxenord. Jag tror att jag har haft svårare att veta hur man ska säga och förstå vissa ord för att jag har levt i min egen lilla värld. Några saker min syster har sagt om att jag ska göra för att skapa mindre egna samband och associationer och så är 1) att vara ute bland folk åtminstone någon gång under dagen, 2) att låna och läsa böcker på biblioteket. Men jag har ingen lust att vara alltför noga med de sakerna eftersom det kan bli för tråkigt för mig med så många regler, vilket jag har kommit fram till själv. Dessutom kan det vara svårt för mig att gå till biblioteket och låna när jag inte har gjort det förut. När jag var liten ville jag mer än nu vara som alla andra och till exempel ha kompisar. Då letade jag efter kompisar och några kompisar jag hittade var Linda och Rakel som var sysstrar och dom kom hem till oss på Korgpilsvägen, men vi träffades bara den gången. En gång har jag träffat min systers kompisar och detta vill jag gärna göra om då till exempel Anton och Patricia var riktigt trevliga personer för mig. Däremot är jag inte intresserad av att demonstrera som vi gjorde då, så det får räcka med att ha demonstrerat åtminstone någon gång.

Poesi

Richard Thörn

DOM ELVA

huset är nedbrunnet
till grunden endast
murstock kvar
pekande mot himlen
och förkolnade rester
av möbler och flicka det
ryker i morgonen natten
varm och ljus solen
slår in från vänster
flackt genom grenar och
rök det är vår livet spirar
det är vackert som en tavla
 brännoffer
en bit ner i trädgården
en man dricker
kaffe från termos bredbent
med armbågen på knät,
men utan fikabröd sotig
i ansiktet men till synes
oberörd som en hjälte

bergen glöder bara
om man når kalvfjäll och
där möter en ren
på avstånd och får dela
vandring vind
och eld med vänner blir
varat renat sången dansen
kärleken för det inom
räckhåll under bar himmel
brasan sprätter gnistor
fisken slår livet spirar
det är vackert som en tavla
 rökoffer
vid järngrinden kommer
barnet hem sorgesam
slarvig i håret
och lyckligare än
någonsin sotig
i ansiktet men till synes
oberörd och beredd

slagfältet flammar svajar
faller tillbaka framryckning grusad
av drönare bortsprängd kroppsdel
sår blod och skrik
blåser till omgruppering
till kyrierop som
lovar att ge för att få
seger och rus
försakar den som möter
med tamburin och dans
och böljande hår livet spirar
det är vackert som en tavla
 löftesoffer
binda upp och tända på
som i apati när insikten med
askblekt ansikte slår
att det är dottern
som får gå sotig
i ansiktet men till synes
oberörd som ett lamm

Murbruk mubarak

det är så
lätt att
falla
där den andre
tippas bort i
bort
exklusion
vi tror oss veta hur
vi vill ha
bygget
men stenarna
skaver och flisas
faller
isär
vi vill
mer och igen
finhugger grovt
hårdputsar
till ruinens grund
sprucket
slängs
somliga innan
de ens på hög
övertvägts
övergrepp kan
tänka
kan undvikas
om insikt om
brist på
följsamhet
tålamodet och frid
ödmjukheten och fördragsamhet
ger absorberande vidhäftande
yta fogar samman så kan vi tillåta
olika kantigheter sinsemellan till robu-

Amale Hanna Dawod

Poetens vånda

blad efter blad klär ådrig
ekstam till
vårbrud
lapar solens yrvakna elixir
ännu en ärr- ring

blad efter blad blidkar marig
själ till
minnesbål
Vittrar plågoandars finlir
Ännu en ärr-ring

blad efter blad matar hungrig
död till
förmultningsfest
smular orospuffar till kristyr
ännu en ärr-ring

Blad efter blad mättar hungrig
död till
försoning
buntar dagar i äventyr
ärr-ringar till årsringar

Poetens vånda gör mig till ordfakir

Joel Berglund

en annan kväll

en mellanchefs lydnad
två tomma händer i himlen
ett barn som sett för mycket
levande döda sjunger karaoke
underjorden i gungning
någon ropar ditt namn

Claes Åkesson

Det seglar ett skepp i mitt fönster. Ett litet skepp byggt av snäckskal
som rör sig över mäktiga djup.

Det svävar över Marianergraven – sex våningar upp.

Dess horisont är molnens vandring över skogsbrynet. Under skeppet strömmar ett oroligt
urtidshav i mormorskivans mönster.

Mellan ortoceratiter och malströmmar kryssar det.

Min dotter plockar klappersten från Visingsö ur en skål. Så bygger hon en kust åt skeppet.

Som en Odysseus räddar hon den bräckliga farkosten
undan mitt fönsterhavs Skylla och Karybdis.

Över granskogen tvättas molnen av ett regn
Skymningen föser tystnaden framför sig
Här inne är allt halvfärdigt som
om tiden plötsligt upphört
Tidningen uppslagen på bordet
Ett halvätet äpple
Kylskåpsdörren på glänt
och en rännil av ljus över köksgolvet
Tystnaden ekar av din frånvaro

Marcus Allard

Jord av oro

jord av oro
den vridna
 axeln
och alla träd som växer
växer och utan oro
är
som träd
vrider
även kring
det vridna
växer
träd som är
ur jord
ja trädens skogar växer
ek
björk bok
och ask
 och
alm
de med löv och
 grenar
asp och hassel
 lind
ja de som växer är
som träd
som träd också med barr
kring grenar stammar
enar tallar
granen
gröna träden
barren
växer vassa genom
barken
lärkens yta
s p r i c k e r
visslar skrovlig
grova grå
 den växer
brun och grå
 och a v t a r
täcks av lager bark
på bark som växer
rena huden

barken
är
och skägglav är
och växer
där
på rena huden
där barken är
där stammen trädet är
där grenar sträcks
 i luft
där växer oron
kring jordens axel
viras kring
kring det som är
som träd
är
 luften är
kring jordens axel
växer trots
all oro
träden är
om vinter vår och sommar
höst
där träden är
där längtan växer
om det som stannar
inte växer
kring det som
är

 d e t
är
i l u f t
och a v t a r

Anna Nero

Thai Air och In Love With Lou - A Philosopher's Life

Hur känns det i kroppen att klättra uppför ett träd?
Barken mot handen
Benet som sträcks
Skrapar

Ett illamående
Jag förväxlar det med kärlek
Jag behöver äta.
Ätas?

Det kroppsliga som sätter igång tankar och känslor

Att gunga om natten
Kylan
Gräset
Repet i handen

En gungrörelse - synkronisera
En kungörelse
Rörelsen förflyttar sig

Turbulens får kroppen att skaka okontrollerat
Blixtrar
Vem tar emot dem?
Bältet på!
Mer turbulens.

Att vara tusen år.
Om kroppen slutar...

Höfterna ömmar, så många timmar
Lou!
Gav löftet att aldrig bli förälskad
Spring ifrån livet.

Flyg ifrån åskan.
Den skakar mina lår och överkropp.
Tänk att aldrig få uppleva stillhet.
Om kroppen skulle fortsätta vibrera så

Viljans frihet
Serendipitet

Är det sent?
Vi flög ikapp natten.
Och snart kommer vi ifatt morgonen.

Varför sitter jag snett!
Låret ömmar och vänster axel.
Jag spelar aldrig mot dig!
Spinoza - en metafysisk enhet mellan kropp och sinne
Att bortse från det epistologiska problemet mellan fantasi och objekt.

Smärta härstammar från själva livet

Hur känns det att balansera på en mur med hårda sulor och hoppa ned på
gatstensbelagd gata.

Låtsas att jag är en man
Jag bekänner

Från vilka stjärnor har du fallit för mig att möta dig här?

Hur känns det att sitta i ett biktbås?
Träbänken

Omoralskt att leva
... ut
... illamåendet
Förväxla det inte.

Du måste finna lyckan!
Hur känns det att ro ut med båten

Att bo tillsammans i separata rum för att kunna utbyta idéer.
Att ställa sig upp och hoppa i sjön.
Med kläderna på.
Genom att förneka kroppslig attraktion frisläpps intellektuell kreativitet.

Kroppen och sinnet förenat
Kroppslig smärta = kreativitet?

Att förändra sitt öde.
Skrivandets öde.

Jag kan inte ändra flygrutten
Men jag kan känna den i huvudvärken.

Phyllis red på Aristoteles rygg för att håna honom
Hur känns det att bli piskad?

Men intellektuell kreativitet kan väcka kroppslig attraktion.
En droppe bläck.

Hur känns det att sova på ett turbulent flygplan.

Dionysisk princip:
Irrationell, passionerad, sensuell
Apollonisk princip: oberoende, emotionell, rationell

God morgon!
Klockan är fyra.
Vätservetten är varm först men svalnar snabbt och jag ångrar att jag inte tvättade
mitt ansikte först.

Du har gått över gränsen för vad jag trodde var möjligt.
Jag ville leva ensam, sade Nietzsche, sedan kom den vackra Lou och korsade min
stig. Jag trodde hon var en örn.

Hur känns det att dricka medicin från en sked?
Måste sträcka på benen. De har fastnat i böjt tillstånd.
Det kalla kommer oftast inifrån.

Sök mig inte.

Allt beblandas med förälskelse. Bubblorna i magen.
Spänningshuvudvärken.
Varför förneka sig det vackraste i världen?

Hur känns det att vandra i regnet
Helt utan skydd?

Vid minsta fel gå ned på knä och bed.
Någon övervakar.

Hur känns det att klättra i träd.
Klättra längst upp och låta sig falla?

Lou!
Fall inte!

Om du vill ha ett liv - själ det!

Texter i process

Redaktionen fick under ett möte idén om att publicera ”texter under process”, och i detta nummer har vi uppmärksammat skrivworkshopen och skrivövningar. Dessa kan vara riggade på olika sätt och ha vitt skilda syften. Här har vi valt att utgå ifrån de två workshopparna som annordnades under årets *En litteraturfestival*, den ena i poesi och den andra i prosa. Deltagarna erbjöds att skicka in sina texter och det gick bra att endast ta ett urval samt vara anonym.

Poesiworkshopen hölls av AiR Smålands vistelsestipendiat Ylva Gripfelt där målgruppen var nybörjare till erfaren och riktade sig till alla åldrar. Övningar utgick från diktexempel av poeter med ett varierat uttryck där syftet var att utifrån urvalet utforska ett eget bildspråk.

I Monika Fagerholms skrivarskola var övningarna upplagda i fem etapper vilka följde den dramatiska kurvan där fokus var på början, mitt och slut. Varje etapp skulle i sig ha ett slags helhet, men meningen var att inte övertänka, övningarna gick snabbt. Monika talade om ”intuitiv ryggmärgsdramaturgi”, att en text alltid ska vara i rörelse, även om det är en smal avantgardisk text. Varje övning fick en inledande mening att utgå ifrån samt några anvisningar som skulle finnas med; det kunde vara en återkommande färg i varje del, en plantering i första scenen som dyker upp i scen tre etcetera.

Workshop med Ylva / Deltagare 1

ta naturen
ta granhäcken
måla den som en vägg

ta koltrastungen
ta stenarna
lägg dem i en cirkel

ta tidens oändlighet
ta åren du räknat
förvara dem i jordkällarens fukt

Workshop med Ylva / Deltagare 2

Ur rädslan, döden
tillåter
fritt ur
ovissheten
obehindrad
lust
att åter
uppstå
igen och
igen och igen

Livet pulserar
rinnande oupphörligt
kan inte stoppa
vilja, lägga band på
lägga lock på
vrede

Ettrig jordgubbe
retar, små stickningar
skaver mitt inre
tarmar framkallar
en känsla av uppgivenhet och dom
hämmad önskan som inte
används
stoppar allt
Vem dömer mig?
Varför gör jag inte som du vill?
utan skyddsnet

Workshop med Monika / Deltagare 3

"Hon kom för sent"

Varför missade hon varje tillfälle som bjöds, framdukat som på ett silverfat?
Det blev mer och mer automatiskt med åren som gick. Den första omedelbara impulsen slogs tillbaka av något som sen stängde av allt – var det av rädsla eller bekvämlighet?

Inom henne fanns den ständiga oron och rastlösheten som gnagde. Uppväxt med den förbjudna lusten att hitta på hyss, som killarna. En vilja att slåss och kivas.
Nu var det väl ändå dags att sticka ut.. Men hur, när och på vilket sätt?
Skolan var en startpunkt, men där blev hon låst av alla regler och stela uppfattningar. Det var klivet och paradoxalt – att både hålla regler och bryta mot dem. Hur?
Hon måste hitta en väg, klura på det, tänkte hon och tittade upp mot himlen. Där svävade en blå ballong. Den ville hon få tag på!

"Sommaren är kort, det mesta regnar bort".

Hon hade alltid gillat den låten men nu avskydde hon den. Så banal!
Var det för att hon inte kunde förlika sig med verkligheten som den faktiskt var?
Barndomens somrar var rena äventyren. De åkte alltid utomlands, och det var en sån frihets känsla. Inga bestämda tider eller regler.
I Grekland upplevde hon sin första riktiga förälskelse. Den hängde samman med hela den grekiska kulturen – intensiteten och passionen i zorbadansen, berusningen och maten.
Elena var en kvinna med stark utstrålning. Hon dansade med stolthet, koncentrerad i sig själv, målmedveten.
Elena var som en blå sten hon ville förvara i en låda att plocka fram för att ge kraft när hon behövde.

"Ett landskap öppnar sig framför mig"

Plötsligt befann hon sig på en ny plats, nystart, ett nytt hem. Först en oerhörd rädsla.
Att flytta hit och dit – som med alla flyttar. Denna traumatiserande rädsla hade något med hennes mors rädsla att göra.
Ända sen hon var liten ville hon stå på egna ben och göra som hon ville. Hon ville hjälpa andra och rädda världen - hjälpa sina föräldrar?
Böckerna var en tillflykt. Hon läste på nätterna, på samma sätt som hennes mamma suttit uppe under köksbordet under nätterna och sytt barnens kläder, men själv ville hon fly från detta tunga ansvar..
En kväll tillsammans med en brokig grupp människor fick hon syn på en clown med en blå näsa som var precis tvärt emot allt. Han var både rolig, skrämmande och lockande.
De drack vin, åt så gott bröd och varm mat med vitlök, men allt snurrade runt runt fortare som en karusell tills.. pang! Glassplitter yrde när vinflaskorna plötsligt slog i marken och gick sönder. Allt svindlade och hon föll mot marken.

"Jag vet inte hur jag ska berätta det här för dig.."

Dessa rader jag nu skriver i ett brev till dig. Din tro på mig var så stark och din kärlek, jag såg upp till dig så mycket. Hur skulle jag göra, för att leva upp till dig?
Vi var så annorlunda, och de förstod oss inte. Men vi kunde få dem att öppna sig själva.
Du gav mig en lapp med stora vackra blå bokstäver och sa; Gör det du vill, men tänk på att kärleken är lugn och blå, inte våldsamt häftig. Lugn och fredlig.
Du ska se, plötsligt har du kommit hem och det känns bra.

Workshop med Monika / Deltagare 4

Hon kom för sent. Jag och mor stod vid busshållplatsen. Tystnaden som vi lämnat bakom oss var bortsköljd av sorlet. Vid hållplatsen stod två män och pratade obehindrat med varandra. Vi lyssnade nyfiket på deras samtal. Jag kunde förnimma en sötaktig doft i luften, som kom från torget lite längre bort. Doften påminde om dagen för min hemstads årsfirande, den rosaaktiga sockervadden vi barn fick en gång per år. När Lydia dök upp sänktes mina axlar.

“Förlåt att jag är sen, det är ett fruktansvärt vimmel borta vid torget” sa hon andfått.

Hon kramade om mig och tog mors hand.

“Vad trevligt att få träffa dig, äntligen”.

Mor nickade och log sitt sneda leende. Plötsligt kom det skrik från torget. Mor och jag hoppade till av de höga ljuden och jag fick minnesbilder av tungor och blod.

Himlen fylldes av blåa ballonger.

“Kom, följ med mig, låt mig bjuda er på något gott” sa Lydia upprymt.

En gammal kvinna stod i ett hörn, klädd i mörka paltor. Jag och mor följde efter Lydia, och i ögonvrån såg jag hur den gamla inte släppte mig och mor med blicken.

Jönköping i litteraturen

Oskuld och arsenik

Carl Jonas Love Almquist i Jönköping

Text: Thomas Mattsson

Två män går Smedjegatan västerut mot den nya järnbron, där de stannar upp och riktar blickarna mot hamnen innan de följer Storgatan ända till dess slut vid Östra tullen. De befinner sig i Jönköping för att försöka få landshövdingens hjälp med att bekämpa ett rövarband som en längre tid härjat i trakterna mellan Jönköping och Värnamo. En av männen känner väl till staden och passar därför på att visa upp den för sin följeslagare.

Männen är huvudpersoner i Carl Jonas Love Almquists roman *Tre fruar i Småland*, utgiven i tre delar 1842–1843 av Jönköpingsförläggaren Johan Peter Lundström, som några år tidigare publicerat Almquists bok *Amorina* (1839). Förutom stadsvandringen finns i boken åtskilliga andra inslag som baseras på Almquists egna upplevelser i Småland. Till och med rövarbandet är hämtat ur verkligheten. Den omfattande brottsligheten i skogarna söder om Vättern hade åren runt 1840 varit ett stort problem för både resenärer och bofasta.

Almquist var vid 1840-talets början en av Sveriges mest berömda författare. Han hade först blivit känd som romantisk törnsrosförfattare men hade därefter alltmer övergått till att skriva realistiska böcker med ett för tiden liberalt budskap.

Lundström hade huvudsakligen tryckt enkla folkskrifter och skillingtryck, vilket givit honom goda intäkter, men han ville vid 1830-talets slut även ge ut böcker som kunde säljas i bokhandeln och inte bara i marknadsstånden. För honom var samarbetet med Almquist ett stort steg i den riktningen.

I slutet av 1830-talet hade Almquists liv förändrats i grunden när han fick se sina förhoppningar om en säkrad anställning raseras. Först hade han förlorat sin tjänst som rektor vid Nya Elementarskolan, därefter hade han mött stora hinder i sina försök att bli kyrkoherde. För att försörja sig och sin familj hade han nu inte någon annan inkomstkälla än sitt skrivande. Sedan 1839 var han medarbetare i *Aftonbladet* och

hade kontakter med förläggare runtom i landet, för vilka han skrev mot ersättning.

En av dem var Lundström, som publicerade den första delen av *Tre fruar i Småland* redan innan romanen var färdigskriven. Boken har nedlåtande kommit att kallas för en rövarroman, vilket gjort att dess teman om väckelserörelsen, kvinnornas situation och behovet av en förändrad kriminalvård har hamnat i skymundan.

Det var dock genom sitt skrivande som Almquist inte kunde få någon av de tjänster han hade hoppats på. Trots att han skrivit läroböcker och publicerat artiklar om undervisning var han inte välkommen som lärare eller rektor. Trots att han var prästvigd och författat åtskilliga texter i religiösa ämnen kunde han inte få en tjänst i kyrkan. Han var helt enkelt för radikal för sin tid. Med utgivningen av *Det går an* (1839) hade han stängt alla dörrar till samtidens etablissemang. Nu betraktades han som en fara för ungdom och gudstjänstbesökare. Genom sina liberala och polemiska texter i *Aftonbladet* hade han dessutom gjort sig till ovän med många i samhällets toppskikt.

Jönköping var under 1840-talet en stad i förändring. Efter öppnandet av Göta kanal, hösten 1832, hade staden fått goda och regelbundna förbindelser med både Stockholm och Göteborg. Varor och idéer strömmade in, företagare och hantverkare såg nya möjligheter och liberala tankar spreds till allt fler. Från mitten av 1840-talet började staden förändras i allt snabbare takt genom att flera industrier anlades.

Några av de unga entreprenörer som skulle komma att påverka utvecklingen var Johan Sandwall, kamrer vid Smålands privatbank och förläggaren J.P. Lundströms söner Johan Edvard och Carl Frans. Tillsammans kom dessa tre att svara för en avsevärd andel av industrietableringarna i staden under årtiondet.

Det började med de liberala idéerna. År 1843 startade Johan Edvard Lundström tillsammans med Johan Sandwall ett tryckeri med tillhörande förlag och tidningen *Jönköpingsbladet*. Under Sandwalls ledning blev *Jönköpingsbladet* snabbt en av landets ledande landsortstidningar. Den politiska inriktningen var liberal i likhet med *Aftonbladet*, där Carl Jonas Love Almqvist var en av de mest betydelsefulla medarbetarna. Redan efter något år fanns artiklar av Almqvist även i *Jönköpingsbladet*.

Sandwall var dock inte enbart tidskriftsutgivare och bankman, han startade också Jönköpings första industri, Jönköpings metallfabrik, som han tillsammans med den andre Lundström-brodern, Carl Frans, grundade 1844. Redan året dessförinnan hade Sandwall köpt stadens största hus, där han bosatt sig, inrättat redaktionen för *Jönköpingsbladet* och börjat anlägga sin metallfabrik.

På ett enda år hade Johan Sandwall därmed gått från att vara en bankkamrer till att dessutom bli tidningsutgivare, förläggare, industriföretagare och ägare till stadens förnämsta hus, där även bröderna Lundström flyttade in och kom att bo en tid.

Men låt oss nu återvända till romanen *Tre fruar i Småland*. Det är frestande att läsa de två människors vandring genom staden som en promenad där Almqvist, författaren och journalisten, guidas runt av förläggaren och tidningsutgivaren Johan Sandwall.

Deras vandring börjar på en gästgivargård vid Smedjegatan och går längsmed gatans hantverkar-gårdar till den relativt nyuppförda järnbron som för- enar staden med Förstaden, där bröderna Lundström skulle komma att anlägga tändsticksfabrik, mekanisk verkstad och pappersbruk. Alldeles intill bron, ungefär där Stora hotellet ligger idag, låg det hus som Sandwall snart skulle vara ägare till. I grannhuset ser de en kvinna som får dem att stanna till. Med stor sannolikhet är det ett porträtt av Wendela Hebbe, Almqvists kollega på *Aftonbladet*. Hon hade några år tidigare bott i det hus där hon skymtar i romanen.

Från järnbron vandrar männen sedan längs Storgatan förbi Göta hovrätt och Kristine kyrka till Östra tullen, där det nuvarande Vedtorget är beläget. Här tog landsvägen till Stockholm vid och härifrån är det inte långt till Sanna, där Almqvist under flera omgångar skulle komma att vara bosatt med sin familj.

Åren 1844 till 1848 var för Almqvist en period av intensiva Jönköpingskontakter. Under dessa år gjorde han åtskilliga resor till Jönköping, var tidvis bosatt på Sanna och skrev ett stort antal artiklar för *Jönköpingsbladet*. Trots att hans radikala idéer fortsatte att ge honom fiender bland mer konservativa grupper, försökte han stärka sina möjligheter att få en fast prästtjänst genom att samla några av sina tidigare utgivna texter i en bok med titeln *Monografi*, vilken utgavs av Sandwall 1844. Året därpå gav Sandwall ut ytterligare en bok av Almqvist: *De dödas sagor*.

Att Almqvist trots alla motgångar ändå försökte bevisa att han var värdig en tjänst i kyrkan berodde inte minst på att han var i stort behov av fasta inkomster. Som fri skribent varierade hans intäkter så mycket att han hade blivit alltmer beroende av lån från olika personer. Om inkomsterna inte blev de förutsedda, behövdes nya lån för att täcka de gamla skulderna. Det var då lätt att hamna i en ond cirkel av tilltagande skuldsatthet.

En av dem Almqvist lånat pengar av var Johan Sandwall. Efter en tid var beloppet så stort att Almqvists enda möjlighet till återbetalning av lånet var genom att skriva artiklar i Sandwalls tidning. De flesta artiklar som Almqvist skrev för *Jönköpingsbladet* och de båda böcker han publicerade hos Sandwall var därför avbetalningar på hans skuld. Almqvist var inte ensam om att hamna i en härva av skulder och skuldsedlar, detsamma gällde många av dem som under 1800-talet försökte skapa sig en framtid, bland dem även Sandwall.

Tre av de artiklar som Almqvist skrev för *Jönköpingsbladet* handlade om 1840-talets mest uppmärksammade rättsfall, Attarpsmorden, som under ett drygt år höll hela landet i spänning.

På eftermiddagen den 5 juni 1845 hade den relativt nyblivne ägaren till Attarps gård, belägen inte långt från Bankeryds kyrka, ca en mil nordväst om Jönköping, insjuknat i svåra magplågor och kräkningar. Samma natt avled en av gårdens pigor. Gårdens ägare, Per Ludvig Ekwall, avled några dagar senare. Det kunde snabbt konstateras att både Ekwall och hans piga hade förgiftats av arsenik.

I förhör och domstolsförhandlingar rullades nu en märklig historia upp där alla på herrgården, inklusive Ekwalls hustru, döttrar, son och pigor, i olika omgångar kom att anklagas för att ha varit delaktiga i mordet. Den sensationslystna samtiden

blev framför allt hänförd av berättelserna om otukt, incest, utomäktenskapliga förbindelser och foster nedgrävda i gödselstackar. Ekwalls hustru misstänktes, sonen uppträdde märkligt, en av pigorna tog på sig skulden för att en tid senare ta tillbaka sitt erkännande, en av döttrarna erkände och tog även hon strax därefter tillbaka det hon sagt. Vem eller vilka som låg bakom mordet förblev oklart, men ingen som följde rapporteringen i tidningarna kunde tro någonting annat än att det som pågått på gården Attarp före mordet var en skandal av stora mått.

När tingsrätten slutligen meddelade sin dom hade den, trots avsaknaden av bevis, enats om att döma den överlevande pigan till ris och tukthus samt en av Ekwalls döttrar till döden genom halshuggning. Domarna överklagades och i Göta hovrätt frikändes pigan helt och dotterns dödsstraff omvandlades till livstids fängelse. I och med hovrättens domslut hade den långa processen och en nyhetsrapportering som kommit att omfatta åtskilliga spaltmeter fått sitt slut. Oavsett vem som var skyldig, hade samtliga inblandade fått en möjlighet att försvara sig.

Medan Almqvist vistades av och till i Jönköping, fick de liberala reformförslagen allt större genomslag i Stockholm. Efter Oscar I:s trontillträde 1844 hoppades många att kungen, som visat sig positivt inställd till flera reformer, skulle ställa sig på liberalernas sida. En av dem var Almqvist som återigen började hoppas på en fast anställning. Inom några år hade Oscar I godkänt flera liberala reformförslag. Framtiden verkade ha ljusnat för Almqvist.

I takt med de liberala reformernas genomförande och den tilltagande industrialiseringen stärktes även Sandwalls ställning i Jönköping, framför allt bland liberaler och arbetare, vilket gjorde att han kom att betraktas som en folkets man. Men många såg med misstro på hur han på kort tid hade kunnat bli en av Jönköpings mest betydelsefulla personer: Hur hade han kunnat finansiera sina verksamheter och hur hade han trots sina spekulationer kunnat klara sig från konkurs? Ett mer eller mindre dolt motstånd mot Sandwall fanns redan och växte sig allt starkare bland politiska meningsmotståndare och konkurrerande industrimän. Även om *Jönköpingsbladet* var liberal är det sannolikt att en stor andel av stadens befolkning inte var det.

I mars 1848 nåddes Stockholm av nyheten om ett uppror i Paris. Inspirerade av den franska februarirevolutionen, samlades människor även i

den svenska huvudstaden för att under flera dagar protestera mot de sociala förhållandena. Liberala reformkrav framfördes och röster som krävde monarkins avskaffande hördes. Oscar I fruktade att en revolution hade inletts och satte polisen i högsta beredskap. Människor började arresteras och häkten fylldes medan allt fler samlades på gatorna, fönsterrutor krossades och stenar kastades mot poliserna. Utegångsförbud infördes och militär inkallades. Kungen gav order om eldgivning. Ett trettiotal personer dödades och hundratals skadades. I den liberala pressen anklagades regeringen och Oscar I personligen. Kungens liberala reformperiod var därmed över, nu vände han sig i stället till de konservativa.

Marsoroligheterna i Stockholm gav i sin tur inspiration till protester i Jönköping, där de dock begränsades till att några fönster krossades på landshövdingens hus och att protestrop kunde höras på gatorna. Några lär ha skanderat ”Vi vill ha republik och Johan Sandwall skall bli kung!”. Men innan året var slut hade Johan Sandwall lämnat staden och sålt hus, metallindustri och *Jönköpingsbladet*. Orsakerna var sannolikt en kombination av ekonomiska bekymmer och ett ökande motstånd från ledande personer i Jönköping.

Sina liberala idéer tog Sandwall med sig till Göteborg, där han köpte *Göteborgs handels- och sjöfartstidning* och gjorde den till en ännu mer radikal tidning än vad *Jönköpingsbladet* hade varit.

Under de följande två åren motarbetades Almqvist alltmer i Stockholm, samtidigt som Sandwall råkade ut för stora problem i Göteborg. I april 1851 flydde Sandwall till Amerika, anklagad för att ha försnillat pengar under sin tid som bankkamrer i Jönköping. Två månader senare var det Almqvists tur att fly till Amerika. Anklagelserna mot honom var förfalskning och mordförsök. Ingen av dem skulle återkomma till Sverige.

Till skillnad mot de inblandade i Attarpsmorden fick Almqvist och Sandwall ingen möjlighet att försvara sig. De flydde av rädsla för vanära och politiskt motiverad bestraffning. Genom sin flykt framstod de som skyldiga. Anklagelserna mot dem var så grave-rande att de i över 150 år har tagits för givna.

Under de senaste decennierna har dock misstankarna om att både Almqvist och Sandwall utsatts för felaktiga beskyllningar vuxit sig allt starkare. Den komplott som verkar kunna ligga till grund för

anklagelserna mot dem har tidigare avskrivits som en orimlig konspirationsteori, men har nu fått ett allt större stöd bland forskare.

I fallet Almqvist går misstankarna ut på att de reversförfalskningar och det mordförsök han anklagas för, inte skall ha ägt rum, utan att de i stället fabricerats som bevis av konservativa krafter runt Oscar I. För detta talar till exempel att den person Almqvist anklagas för att ha velat förgifta, ryttmästare von Scheven, vägrade att kasta någon skuld på Almqvist och att en polisagent, som under lång tid hade fri tillgång till von Schevens våning, verkar ha framställt förfalskningar i Almqvists namn. Samme polisagent förefaller även ha mutat ryttmästarens pigor för att få dem att vittna falskt. Om Almqvist insett vad som pågick runt omkring honom kan han ha haft goda skäl att oro sig.

Kanske har fruktan för en revolution fått ledande grupper i samhället att tysta de mest radikala rösterna? Eftersom både Almqvist och Sandwall hade trassliga ekonomiska affärer bör det ha varit lätt att finna anledningar till komprometterande anklagelser mot dem. Tänkvärt är att Göteborgs handels- och sjöfartstidning övergick till att bli ett konservativt organ så snart Sandwall lämnat Göteborg.

I Amerika blev Almqvists och Sandwalls personligheter utslagsgivande för deras fortsatta öden. Almqvist längtade hem och skrev verser om hemlandet när han inte underhöll sin amerikanska hustru med pianospel. Sandwall lär ha anslutit sig till unionsarmén under inbördeskriget och avancerat till löjtnant. Båda kan ha tvingats bort från Sverige. Båda kan ha varit litet bättre än sina rykten.

Almqvists och Sandwalls öden knöts samman i Jönköping och slutade i Amerika. Ingen kunde ana vad som väntade dem där de gick Smedjegatan fram, på väg mot en ny tid.

Kritik

girls etc

Text: Peter Nyberg Mollung

En av Wales mest säregna poeter heter Rhian Elizabeth. Hon föddes 1988 och bor i Cardiff. Romanen *Six Pounds, Eight Ounces* (2014) prisades och den uppföljande diktboken *Last Polarbear on earth* (2018) gavs ut på det prestigefyllda förlaget Parthian. Hennes sätt att skriva poesi utgår från viljan att synliggöra det som många försöker att dölja genom att berätta om sitt liv som lesbisk med en MS-diagnos, en tillvaro som är fylld av löjeväckande ögonblick vilka gestaltas med djuplodande distans och humor i böckerna. I diktboken och under föredrag berättar hon gärna om de osynliga handikappnen, de som inte märks på människor och som man inte vågar prata om men som ändå drabbar – just därför på ett mer omfattande plan.

En av de händelser som hon själv lyfter fram som mest betydelsefull för den i år utkomna *girls etc* var det residens i Tranås hon var deltagare i 2019. I efterordet tackar hon för baden i Vättern, Sommen och Trollsjön och för att de som arrangerade festivalen skapade ett slags fristad för henne där kreativiteten kunde få spelrum.

girls etc har tre starka spår: En stark sexuell vilja i en värld där det sexuella ses som något förbjudet, dotterns uppväxt och vistelsen i Tranås. Av de författare som varit i residens finns det två saker som återkommer: Harriet Löwenhjelms och Trollsjön.

Dikten "dear harriet" tar utgångspunkt i den berömda poetens vistelse på Romanäs sanatorium men också i den walesiska poetens själv: "knowing something of suffering". Den andliga kamratskapen mellan poeterna handlar om förhållandet mellan de kroppsliga svårigheterna och den humor som båda hanterar dem med: "like me,/you allways searched for the humour in//your darkness". Elizabeth poängterar att den svenska poeten ändå hade en bländande utsikt mot Sommen, men förstår i diktens avslut att modet kan fallera i ett Löwenhjelms-citat på svenska: "nu har till sist jag blivit så sur och lessen".

Elizabeths svar säger mycket om sättet hon strukturerar sina dikter: "oh darling/me too!".

Vid Trollsjön handlar det om att hoppa från en klippa i dikten "the show off". Diktens självvironiska crescendo infaller när jaget medan de andra samtalar om vetenskap klättrar upp på trollklippan och kastar sig ut i sjön:

the landing is where your bravado ends

you are a fucking idiot (and perhaps you always knew it
but you are definetly shore of it now, new-born naked
trashing about like a startled foetus trying to find the exit
door of its mother 's womb), the water is unforgivenly freezing,
and you massively misjudged your swinning abilities –
you 're lucky to reach the surface alive.

Trots den första obarmhärtiga sammanstötningen med sjön återvänder jaget, promenerar genom kvarteren med charmiga svenska trädgårdar. Jaget inser att sjön har blivit hennes heliga plats – tystnaden, sjöns yta, insekternas hummande: "that lake seems to forgive you, for everything".

Andra svenska företeelser som passerar i diktboken är till exempel midsommar, Rökstenen och Agneta Fältskog. På liknande sätt arbetar Rhian Elizabeth med det snöpliga som genererar en djup förståelse av verkligheten och vad det är att vara människa. Just det gör hennes poesi så njutbar för det är snöpligt att vara människa och det enda sättet att hantera existensens utgångspunkter är att skratta åt dumheter som andra ser på med allvar. Den förståelsen av tillvaron kan Rihan Elizabeth i *girls etc* hjälpa till med.

Vill du medverka i Brödtexten? Skicka in ditt bidrag till oss. Vi söker skönlitterära texter i olika genrer, analyser, recensioner och reportage.

Vi ser helst att ditt bidrag har någon anknytning till Jönköpings län. Det kan till exempel vara att du som författare är eller har varit bosatt i Jönköpings län, eller att din text handlar om personer eller platser i länet.

Du är välkommen att skicka in bidrag oavsett, redaktionen gör då en bedömning om det passar i Brödtexten.

Instruktioner finns på jonkopingslitteraturhus.se/brodtexten

